

ก้าวไปด้วยกัน

จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑน์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 เมษายน - มิถุนายน 2549

วิ หรือ ตาปัตร

ใช้ประกอบพิธีสวดมนต์

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วิภาดา
24/3/49

ความเป็นมาของ “โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นองค์กรทางวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในประเทศไทยและภูมิภาคใกล้เคียง

ตั้งแต่เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี 2542 ศูนย์ฯ ให้ความสนใจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ในฐานะที่เป็นแหล่งสะสมและถ่ายทอดความรู้ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

จากการที่ได้นำมาปรึกษากับสถาบันที่ทำงานบุกเบิกด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิเอ็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์ ทำให้ตระหนักว่า ในปัจจุบันมีความตื่นตัวอย่างสูงในวงการพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่ดำเนินงานโดยองค์กรในชุมชนหรือบุคคล และพิพิธภัณฑ์เหล่านี้สามารถมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ศูนย์ฯ จึงได้เริ่มโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในช่วงกลางปี 2546 โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- สร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ชุมชน ท้องถิ่น วัด เพื่อให้บริการสืบค้นข้อมูลและการค้นคว้าวิจัย
 - วิจัย ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และสร้างนักวิจัยที่สนใจพิพิธภัณฑ์ ในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม ทั้งทางวิชาการและปฏิบัติการ
 - สนับสนุนความเข้มแข็งทางวิชาการให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ท้องถิ่น มาบันทึก ถ่ายทอด และพัฒนาต่อไป
 - สร้างเวทีหรือเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างพิพิธภัณฑ์ และสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ซึ่งกันและกัน
- นอกจากนี้ ศูนย์ฯ ยังได้จัดตั้งกองทุนวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

โดยการสนับสนุนจากบริษัทจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)

บทบรรณาธิการ

“สวนสัตว์มนุษย์” อาจเป็นคำที่ไม่คุ้นชินมากนักในบ้านเรา หากแต่คำนี้เคยนิยามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 19 *Spectacles anthropozoologiques* หรือ *human zoo* เป็นการจัดแสดงมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มนุษย์ที่มีวัฒนธรรมและลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างไปจากคนขาว คนจากนอกทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือถูกเคลื่อนย้ายและนำเสนอต่อสาธารณชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแสดงตัวบุคคลที่ใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้นที่ทำขึ้นมาอย่างง่าย ๆ การจัดฉากป่า เฟิงพัก และฉากสัตว์ที่เคลื่อนกล่น การจัดแสดงเช่นว่านี้พบได้ในงานนิทรรศการจักรวาล (*expositions universelles*) นิทรรศการอาณานิคม (*expositions coloniales*) จนถึงโชว์ตาม “งานวัด” ที่เดินทางตระเวนไปในมลรัฐต่างๆ

ภาพตัวแทนเหล่านี้สร้างความจริงบางประการให้ผู้ชม ทั้งผิวพรรณและรูปร่างที่แตกต่าง พฤติกรรมและภาษาที่ผิดแปลก นำไปสู่การเปรียบเทียบกับสภาพทางวัฒนธรรมของชนผิวดำว่ามีความเจริญมากกว่า การนิยมเชื้อชาติ / ชนชาติ และ “ความเป็นคนขาว” ยังได้รับการรับรองด้วยภาษาทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงพัฒนาการทางกายภาพเริ่มแรกของคนดำในฐานะคนป่า (ซึ่งในความเป็นจริงคนดำยังหมายถึงคนอื่นที่ไม่ใช่คนขาว)

นอกจากนี้ สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นจักรกลสำคัญทำให้ภาพลักษณ์ของวิวัฒนาการขั้นต่ำของมนุษย์มีอยู่จริง อย่างไรก็ตาม ความคิดของการจัดแสดง **คนอื่น** และ **ความเป็นอื่น** ภายใต้กรอบคิดเช่นนี้ได้รับการวิพากษ์และสูญเสียความนิยมไปในที่สุด (หลังจากเป็นที่นิยมนานเกือบศตวรรษ !)

ในปัจจุบัน สังคมให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนมากขึ้น แต่มนุษย์ยังไม่หยุดค้นหาความแปลกของสังคมที่แตกต่างไปจากที่ตนอยู่และสิ่งที่ตนเป็น นักท่องเที่ยวจำนวนมากมาจากทั่วทุกมุมโลก เดินทางไปในดินแดนที่น่าตื่นตาตื่นใจ เพื่อสังเกต มอง ชม ชีวิตความเป็นอยู่ของวัฒนธรรมพื้นถิ่นนั้นๆ หากการเยี่ยมชมอยู่บนพื้นฐานของความเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเข้าใจต่อความแตกต่างที่มีอยู่บนโลกใบนี้ กิจกรรมดังกล่าวก็อาจสร้างโอกาสให้มนุษย์เรียนรู้กันเองมากยิ่งขึ้น ในทางตรงข้าม หากการท่องเที่ยวมิได้ใส่ใจต่ออุดมการณ์เช่นนี้ การเคลื่อนย้ายผู้คนจากดินแดนหนึ่งไปสู่อีกดินแดนหนึ่งเพียงชั่ววัน ชั่วสัปดาห์ ก็อาจกลายเป็นการสร้าง “สวนสัตว์มนุษย์” แบบสวนทาง คือนำผู้ชมไปสู่ต้นกำเนิดของคนอื่นและความเป็นอื่น

เมื่อสถานการณ์บางส่วนเป็นไปเช่นนี้ เจ้าของวัฒนธรรมน่าจะทบทวนถึงวิธีการปรับเปลี่ยนสายตาของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตของตน ให้กลายเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจเอกลักษณ์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นสามารถเป็นช่องทางหนึ่งที่เจ้าของวัฒนธรรมจะบอกเล่าความเป็นตัวตน พัฒนาการทางสังคม และความเป็นอยู่ในแบบฉบับของตนเอง เมื่อถึงเวลานี้คนอื่นและความเป็นอื่นที่แปลก อาจกลายเป็นคนอื่นและความเป็นอื่นที่ควรให้ความเคารพในฐานะที่เป็นมนุษย์เฉกเช่นกัน

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน**งานฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์**

ระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม 2549 คณะทำงานได้เดินทางสำรวจและเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์รวม 12 แห่ง ดังนี้

ศรีสะเกษ : พิพิธภัณฑ์สี่เผ่าไทย วัดพระธาตุเรืองรอง

อุบลราชธานี : พิพิธภัณฑ์พื้นเมืองวัดท่าไทร พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านปะอ่าว พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท) พิพิธภัณฑ์วัดภูเขากแก้ว เจดีย์พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์เสาร์ กตตสีโล หอศิลปวัฒนธรรมวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี หอวัฒนธรรมอุบลนิทัศน์ พิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง

เชียงราย : พิพิธภัณฑ์เล่นโต้ และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดศรีสุทธาวาส

ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยในรูปแบบใหม่ ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เปิดให้บริการแล้ว ขอเชิญเยี่ยมชมได้ที่เว็บไซต์ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร www.sac.or.th ฐานข้อมูลออนไลน์นี้ ได้รวบรวมรายชื่อและข้อมูลต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั่วประเทศไทย นอกจากนี้ผู้ที่สนใจ **จุลสารก้าวไปด้วยกัน** ฉบับที่ผ่านมา (ฉบับที่ 1 - 6) สามารถเข้าไปดาวน์โหลดหรืออ่านได้ที่ฐานข้อมูลฯนี้เช่นกัน

งานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กรณีศึกษา

หนังสือ หนังสือนิทรรศการบ้านดอนกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์
หนังสือนิทรรศการบ้านดอน
จ.ระยอง ได้ขยาย
ขอบเขตมากไปกว่างาน
พิพิธภัณฑ์ การอนุรักษ์
หนังสือในเชิงช่างได้
พัฒนาเป็นกรอบการ
ทำงานร่วมกันระหว่าง
ชาวบ้าน คณะแสดง

และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร การถ่ายทอดวิธีการแกะสลักตัวหนังสือ “เบิกโรง” ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ทักษะของการสร้างตัวหนังสือ จากนั้น การจัดทำหนังสือหนังสือนิทรรศการบ้านดอน สืบทอดงานช่างแกะสลักด้วยภาพถ่ายหนังสือชุดดั้งเดิม และข้อมูลของคณะแสดงหนังสือนิทรรศการ เพราะหนังสือในวันนั้นก็กลับมีสภาพที่ทรุดโทรมลงไปมาก และนั่นหมายถึง ฝีมือช่างที่ปรากฏบนผืนหนังสือกำลังจะสูญหายไป และล่าสุดคือการคัดลอกลายหนังสือนิทรรศการเพื่อเป็นต้นฉบับที่จะใช้สร้างตัวหนังสือทดแทน โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้รับความร่วมมือจาก อาจารย์ วาที ทรัพย์สิน และ นักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ อาจารย์เสนีย์ ทรัพย์สิน พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน

อันที่จริง การจัดทำต้นฉบับหนังสือได้ให้บทเรียนสำคัญสำหรับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ แม้เนื้อหาในหนังสือได้รับการรวบรวมและเรียบเรียงโดยนักวิชาการจากภายนอก แต่เรื่องราวเหล่านั้นล้วนมาจากคำบอกเล่าและข้อมูลเอกสารจากคนในชุมชน รวมทั้งยังสัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนอีกจำนวนหนึ่ง การเปิดโอกาสให้เจ้าของวัฒนธรรมได้ตรวจสอบข้อมูลและรูปแบบการนำเสนอเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเลือกที่จะแก้ไขข้อมูลเพื่อความ

ถูกต้อง เพิ่มเติมบางเรื่องราวที่ต้องการบอกเล่า และได้ทบทวนความรู้ ที่สืบทอดกันมา

กรณีการตรวจสอบภาพและคำบรรยายตัวหนังสือ เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ เพราะการเรียกชื่อหนังสือบางตัวไม่ถูกต้อง ด้วยผู้ดูแลคลังหนังสือขาดความชำนาญในแบบแผนการสร้างตัวละคร เช่น รามเกียรติ์ ที่ผู้สร้างจะต้องรู้ลักษณะเฉพาะของตัวละครแต่ละตัว สี เครื่องทรง อากัปภิกิริยา และอาวุธประจำกาย การตรวจสอบนำไปสู่เวทีของการ

แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและครูหนังสือ จากภายนอกเกี่ยวกับชนบ การสร้างตัวหนังสือ จากนั้น บรรณาธิการหนังสือจะแก้ไขคำเรียกชื่อตัวหนังสือ ในกรณีที่มีข้อตกลงร่วมกัน

หนังสือวัดบ้านดอน จะเป็นหนังสือที่ช่วยรักษาวัฒนธรรมชุดหนังสือนี้ไว้ อย่างน้อยในรูปแบบของภาพถ่าย ยิ่งไปกว่านั้นผลพวงที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรหวังไว้เป็นอย่างยิ่งคือ หนังสือจะทำหน้าที่เป็น “ทูตวัฒนธรรม” เชื้อเชิญให้คนในและคนนอกท้องถิ่นได้ตระหนักถึงมรดกและภูมิปัญญาของผู้คนในอดีตที่ได้รังสรรค์ขึ้น และในอนาคต เมื่อชาวบ้านพัฒนาทักษะการแกะสลักหนังสือใหญ่มากขึ้น การคัดลอกตัวหนังสือดำเนินไปเสร็จสิ้น และทุนรอนที่จะใช้ซื้อวัสดุเพื่อสร้างหนังสือทดแทนพร้อม เส้นทางของปัจจัยทั้งสามอาจลากมาบรรจบกัน เมื่อนั้น หนังสือที่สร้างขึ้นโดยเจ้าของวัฒนธรรมเพื่อประกอบการแสดง คงทำให้มรดกของที่นี่ไม่ลาโรงไปโดยง่าย

เยาวชนกับกิจกรรมพัฒนาพิพิธภัณฑ์ไหลหิน

การเก็บรวบรวมและเรียงร้อยเรื่องราวของชุมชนเป็นงานสำคัญในการพัฒนาเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ การที่ข้าวของจะบอกเล่าชีวิตและความเป็นไปของสังคมได้ ควรจะมาจากการเสาะหา บันทึก และเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมๆ กัน และหากการทำงานมาจากคนในหรือโดยเจ้าของวัฒนธรรม เรื่องราวเหล่านั้นก็มาจากเสียงเล่าระหว่างคนต่อคน ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่กับเด็ก การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิถีการเก็บและเรียบเรียงข้อมูลทางวัฒนธรรม นำไปสู่กิจกรรม **เรียนรู้เรื่องราวของเราเอง** ที่จัดขึ้นที่วัดไหลหิน จ.ลำปาง เมื่อวันที่ 9 - 10 มีนาคม 2549 โดยมีครูและนักเรียนที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการ

รูปแบบของกิจกรรมเป็นการนำเสนอวิธีการเก็บข้อมูลเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นการตั้งประเด็นคำถาม การบันทึกข้อมูล และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ทั้งนี้ ข้อมูลในการสืบค้นแบ่งออกได้ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ (1) **ประวัติหมู่บ้าน วัด และครอบครัวของเรา** (2) **ภาษาของเรา** และ (3) **ของใน**

พิพิธภัณฑท์ ของในบ้านเรา ในแต่ละกลุ่มเนื้อหาเด็กและผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรม จะได้เรียนรู้วิธีการตั้งคำถามกับ “พ่อหลวง แม่หลวง” พร้อมไปกับวิทยากรประจำกลุ่ม จากนั้นเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ตนเองสืบค้นจากผู้สูงอายุให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอื่นได้รับทราบ

นอกจากนี้ วิธีการอีกประการหนึ่งที่สามารถสร้างความสนใจให้กับเด็กและเยาวชนในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑท์คือ **การวาดภาพ** วัตถุในพิพิธภัณฑท์ทำหน้าที่เป็นแบบสำหรับการวาดภาพ จากนั้นเด็กจะนำภาพดังกล่าวใช้เป็นสื่อในการสอบถามและพูดคุยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายที่บ้าน การวาดภาพและสนทนานำไปสู่การสังเกตวัตถุประเภทอื่นๆ ที่ไม่ได้ใช้งานในชีวิตประจำวันในบ้านของตนเองและเพื่อนบ้าน เด็กจะวาดสิ่งของและสอบถามประวัติที่เกี่ยวข้อง และนำความรู้ดังกล่าวมาแบ่งปันกับเพื่อนๆ ที่ร่วมการอบรม

อย่างไรก็ตาม ผู้จัดกิจกรรมตระหนักดีว่า ถึงแม้แบบฝึกหัดเล็กๆ นี้ จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ถามและรับรู้เรื่องราวของชุมชนที่ตนเองอาจยังไม่เคยรู้ แต่แบบฝึกหัดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่องานพิพิธภัณฑท์ได้เมื่อชาวบ้านและนักวิชาการจากภายนอกได้ร่วมกันกำหนดประเด็นที่ต้องการสืบค้นเพื่อให้ชาวบ้านในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมได้รู้จักการใช้เครื่องมือ และบันทึกเรื่องราวของตนเองอย่างเป็นระบบ ฉะนั้น การทำงานในระยะต่อไปคือการจัดแบ่งประเด็นและดำเนินการสืบค้นข้อมูลวัฒนธรรมและสังคม ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น จนถึงการกำหนดเนื้อหาพิพิธภัณฑ์การและวัตถุที่จะใช้จัดแสดงต่อไป

สำรวจข้อมูลเพิ่มเติมในบ้านท่าพูด

เรื่องราวของท้องถิ่นมีความสำคัญไม่น้อยต่อการสร้างเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ วัดอุจะบอกเล่าถึงชีวิตของผู้คนได้ เมื่อเจ้าของวัฒนธรรมได้ใช้เวลาทำความเข้าใจต่อพัฒนาการทางสังคม ความเป็นไปต่างๆ ของชีวิตวัฒนธรรม แต่การศึกษาสังคมในที่นี้ไม่มีนัยเพียงชุมชนที่เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ (อันหมายถึงกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่ง) หากจะต้องมองเห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งในและนอกชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เมื่อนำข้อมูลจากการศึกษามาผนวกกับข่าวของในพิพิธภัณฑ์เช่นนี้แล้ว เราจะได้ภาพของสังคมและการเปลี่ยนแปลงที่มีความชัดเจนมากขึ้น

การวางแผนงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในระยะต่อไป เน้นการสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยคนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด จ.นครปฐม เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ทำงานร่วมกับ **ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาภรณ์จินตามณีโรจน์** นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ทีมงานลงสำรวจพื้นที่เขตตำบลไร่ซิง ทั้งทางบกและทางน้ำ ด้วยการตรวจสอบเส้นทางในแผนที่ และสอบถามข้อมูลจากชาวบ้าน เช่น สถานที่ต่างๆ เส้นทางเดินรถ เส้นทางเรือ การประกอบอาชีพ พร้อมไปกับสังเกตลักษณะการตั้งบ้านเรือน พืชสวนไร่นา สภาพแวดล้อม

คณะทำงานเดินทางสำรวจไปในอำเภอสามพราน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตลาดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี เนื่องจากบทบาทที่สำคัญทางเศรษฐกิจที่เคยมีมาในอดีต อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการสำรวจเป็นเพียงกรอบของการทำความเข้าใจเบื้องต้น

เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมของชุมชนท่าพูด การศึกษาในเชิงลึกด้วยความร่วมมืออย่างต่อเนื่องระหว่างภาคีของคณะทำงานจะทำให้ภาพความเป็นท้องถิ่นท่าพูดมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 3 แห่งมีความคล้ายคลึงกันด้วยบทบาทของเจ้าของวัฒนธรรมในกระบวนการทำงาน อย่างไรก็ตามหากพิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นบันทึกหนึ่งของสังคม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์จึงสมควรเป็นเพียงบุคคลหนึ่งหรือสองที่ได้รับความมอบหมาย แต่การทำงานพิพิธภัณฑ์น่าจะมาจากความร่วมมือของคนในสังคมในหลายๆ รูปแบบไม่ว่าจะด้วยการเป็นแหล่งข้อมูลของการสืบค้นความรู้ การใส่ใจต่อการเข้ามาดูแลข้าวของในพิพิธภัณฑ์ หรือการลงมือศึกษาและค้นหาความเป็นมาของวัตถุพิพิธภัณฑ์ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของการมีส่วนร่วมในงานพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑฯชุมชนเขาคำ

(แห่งเดียวในประเทศไทย)

ริมถนนฝั่งซ้าย บนทางหลวงหมายเลข 105 มุ่งหน้าสู่อ.แม่สอด ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 28-29 มีแหล่งจำหน่ายสินค้าพืชผลทางการเกษตร นั่นคือ **ตลาดชาวไทยภูเขาเฉลิมพระเกียรติ** หรือที่รู้จักกันในชื่อ **ตลาดชุมชนแห่งใหม่** ตลาดก่อตั้งเมื่อปี 2541 เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงมีพระชนมายุ 72 พรรษา โดยได้งบประมาณสนับสนุนจากโครงการ Japan Grant for Grassroots Project (GAP) เพื่อให้เป็นศูนย์สำคัญทางการตลาดชาวไทยภูเขา

ใกล้ๆ กันนี้มีอาคารทรงแปดเหลี่ยม 2 หลังที่เชิญชวนให้ไปชมหลังแรกคือ **พิพิธภัณฑฯชุมชนเขาคำ(แห่งเดียวในประเทศไทย)** ดำเนินการโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก แม้খনบการเล่าเรื่องจะเริ่มจากประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและพิธีกรรม เสื้อผ้าการแต่งกาย เครื่องมือจับสัตว์ สมุนไพร เมล็ดพันธุ์พืช เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรกรรม ของใช้ในครัวเรือน เครื่องดนตรี ลานเต้นจะคีจาลอง ทว่าความเล็กรกระทัดรัดจัดแสดงง่ายๆ ก็ประทับใจผู้ชมไม่น้อย

ขณะที่ทีมงานสำรวจพิพิธภัณฑฯท้องถิ่น (โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑฯท้องถิ่น) เก๋ๆ กังๆ พินิจพิจารณาข้าวของอยู่นั้น แม่เฒ่าชุมชนท่านหนึ่งเข้ามาชี้ชวนให้ดูโน่นดูนี่พร้อมอธิบายเสด็จสรรพ **“เราใช้กระบอกไม้ไผ่**

“มุเซอ” (Muser) เรียกตัวเองว่า “ล่าหู่” (Lahu) แปลว่า คน ชาวจีนเรียกมุเซอว่า ล้อเฮ หรือ ยิวล่อ ไทลื้อ เรียก “ล่าเออะ” ไทใหญ่และไทเขิน เรียก “มุเซอ” แปลว่า นายพราน ภาษามุเซอ เป็นภาษาในตระกูลภาษาย่อยธิเบตพม่า (Tibeto-Burman) สาขา พม่า-โลโล (Burmese-Lolo)

ภูมิลำเนาเดิมของมุเซออยู่ใกล้เขตแดนประเทศทิเบต ถูกชาวจีนรุกรานเป็นระยะๆ จึงค่อยๆ ถอยร่นลงมาทางใต้ บางพวก เข้าไปอาศัยในลาว รัฐฉาน และประเทศไทย ชาวมุเซอที่อพยพเข้า ประเทศไทย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ

1. มุเซอแดง (Lahu Nyi) มีจำนวนมาก ที่สุดเรียกตัวเองว่า ลาสูยะ (Lahu-ya)
2. มุเซอดำ (Lahu Na) มีจำนวนมาก เป็นอันดับสองรองจากมุเซอแดง เรียกตัวเองว่า ลาสูนะ (Lahu Na) คนไทยภาคเหนือและไทใหญ่ เรียก มุเซอดำ
3. มุเซอเขล (Lahu Shehleh) มีจำนวนเป็น อันดับสาม เรียกตัวเองว่า ลาสูนาเมียว (Lahu Na-Muey) มุเซอแดง จะเรียกกลุ่มนี้ว่า มุเซอเขล
4. มุเซอชิ (Lahu Shi) มีจำนวนน้อยที่สุด คนไทย เรียก มุเซอกุย (Mussuh Kwi) หรือมุเซอเหลียง

ปัจจุบันมุเซออาศัยอยู่ใน 8 จังหวัดทางภาคเหนือ ได้แก่ กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ดาก เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และพะเยา มีจำนวนประชากร 85,845 คน (ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ปี 2540, น.44)

มาทำเป็นแก้วน้ำ อันนี้เป็น...” หลังจากที่ได้พูดคุยกันจึงรู้ว่าแม่เฒ่ามาขายของอยู่ที่ตลาด เห็นคนมาชมพิพิธภัณฑท์ก็จะมาคุยด้วย ไม่ได้มีหน้าที่ประจำอะไร

หลังที่สอง **อาคารเส้นสายลายปัก(เผ่าม้ง)** จัดแสดงสิ่งทอของม้ง ความโดดเด่นคือการทำงานปักมาจัดแสดงโดยเฉพาะ และหากผู้ใดสนใจอยากได้อะไรมาไว้ในครอบครองสามารถสั่งซื้อได้ตามชื่อที่อยู่ระบุไว้กับชิ้นงานนั้นๆ

ข้อมูลจาก www.takpoc.net ระบุว่าตากมีชนกลุ่มน้อยอยู่ 157,980 คน กลุ่มกะเหรี่ยงจะมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มม้ง มูเซออยู่ในอันดับสาม ลีซอ อีก้อ เข้า รองลงมาตามลำดับ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย CEO “เส้นทางศึกษาวิถีชนเผ่า” ผู้จัดจึงได้จำลองบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้พร้อมบอร์ดความรู้ ประเพณีพิธีกรรมชนเผ่าในจังหวัดตากไว้ให้ชมกันอีกด้วย

ข้อมูล

1. สักรวจเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2548

2. www.takpoc.net เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2549

ที่อยู่

ต.ด่านแม่ละเมา อ.แม่สอด จ.ตาก

ปีที่ก่อตั้ง

2545

ผู้รับผิดชอบ

ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดตาก

วัดสุพรรณารามวรวิหาร

อุโบสถสีขาวกระจ่างตาของวัดสุพรรณารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาที่โดดเด่น แปลกตา และสวยงามแห่งหนึ่งในอีสาน รวมเอาสถาปัตยกรรมไว้หลายสกุลช่าง สร้างคล้ายทรงพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 (อิทธิพลจีน) ตัวอาคารมีซาลา และเสานางเรียงล้อมรอบ ระหว่างเสาก่ออิฐเป็นรูปโค้งแบบตะวันตก หลังคาเป็นทรงไทยประยุกต์ไม่ประดับส่วนหลังคาด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ อย่างที่เราพบเห็นทั่วไป หน้าบันมีตัวนาคเลื้อยลงมาเป็นกรอบ หัวพญานาคประดับตรงตำแหน่งช่อฟ้าและหางหงส์

ติดกับอุโบสถเป็นที่ตั้งของหอศิลปวัฒนธรรม เป็นอาคารชั้นเดียว หลังคาทรงไทย ก่อสร้างในปี 2529 เพื่อเป็นที่เก็บโบราณวัตถุและสิ่งของสำคัญของวัด วัดสุพรรณารามวรวิหารเป็นอารามหลวงชั้นตรี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2393 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงมีพระประสงค์จะตั้งรากฐานของธรรมยุติกนิกายในภาคอีสาน และยังเป็นที่ตั้งโรงเรียนแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานี เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันคือ พระรัตนมงคลมณี (ตปนิโย ยงยุทธ นาแพง) ด้วยว่าเป็นวัดเก่าแก่และเป็นวัด

ศูนย์กลางธรรมยุติกนิกายแห่งแรกในภาคอีสาน โบราณวัตถุชิ้นสำคัญๆ ของภาคอีสาน จึงถูกนำมาเก็บไว้ที่วัดแห่งนี้ด้วย

ภายในหอศิลปวัฒนธรรมมีวัตถุหลากหลายมากมาย วางเรียงปะปนกันตามแบบ “พิพิธภัณฑ์วัด” หากแต่มีวัตถุที่น่าสนใจหลายชิ้น อาทิ ศิลาจารึก 4 หลัก ที่สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (ติสโส อ้วน) อดีตเจ้าอาวาสและสังฆนายกองค์แรกของคณะสงฆ์ไทย นำมาเก็บไว้ที่วัด หลักที่ 1 เดิมอยู่ในถ้ำหมาใน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี จารึกด้วยอักษรปัลลวะ หลักที่ 2 จารึกด้วยอักษรอินเดียใต้ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 หลักที่ 3 จารึกด้วยอักษรอินเดียใต้ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 หลักที่ 4 สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (ติสโส อ้วน) นำมาจากปราสาทหินพิมาย ทับหลังอายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 12 นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมหินทรายพระคเณศ เครื่องอัฐบริขารของสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ติสสมหาเถระ พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูป ชิ้นส่วน พระพุทธรูป เงินรู เงินฮาง ไหเคลือบแบบขอม เครื่องลายคราม ถ้วยชาม ภาพถ่ายอดีตเจ้าอาวาสองค์ต่างๆ ตู้พระไตรปิฎกลายรดน้ำ ตาลปัตรที่งดงามของอดีตเจ้าอาวาสยอดมณฑลเก่าเป็นต้น

เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลประจำ เพื่อความปลอดภัย ทางวัดจึงปิดหอศิลปวัฒนธรรมเอาไว้ จะเปิดเมื่อมีผู้สนใจขอเข้าชม และกรุณาติดต่อล่วงหน้า

ที่ตั้ง

วัดสุภานุรามวรวิหาร

เลขที่ 1 ถนนสุภานุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

จังหวัดอุบลราชธานี 34000

โทรศัพท์

0-4525-4639

พิพิธภัณฑแรงงานไทย: ประวัติศาสตร์ขบวนการแรงงานไทย

โดยคุณทวีป กาญจนวงศ์ และคุณวิชัย นราไพบูลย์¹

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชนชั้นสูงมักได้รับการยกย่องในหน้าประวัติศาสตร์ช่วงสำคัญของประเทศว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ แต่ไม่มีนักประวัติศาสตร์ท่านใดเลยที่กล่าวยกย่องเชิดชูวีรกรรมของชนชั้นแรงงาน ทั้งที่แท้จริงแล้ว ผู้ใช้แรงงานเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญอย่างแท้จริงในการพัฒนาประเทศ การประกอบการขนาดใหญ่จะสำเร็จไม่ได้หากขาดคนกลุ่มนี้ ด้วยแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการก่อตั้งพิพิธภัณฑแรงงานไทยเพื่อให้เป็นอนุสรณ์สถานแห่งแรกของผู้ใช้แรงงานในประเทศไทย

การทำงานร่วมกันเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑแรงงานไทย เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2534 เมื่อนักวิชาการกลุ่มองค์กรที่ไม่หวังผลกำไรและนักประวัติศาสตร์ได้ระดมสมองร่วมกับกลุ่มผู้ใช้แรงงานวางรากฐานของพิพิธภัณฑต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2536 จึงได้ทำเรื่องขออนุญาตใช้สถานที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย ในช่วงนี้ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการบริจาควัตถุเพื่อใช้ในการจัดแสดง พิพิธภัณฑแรงงานไทยทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 ตุลาคมในปีเดียวกัน

¹บรรยายที่ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปาฟา) วันที่ 15 มีนาคม 2549 สรุปความโดยพัฒนศรี ทิพย์ประไพ นักวิจัยจากสปาฟา

พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย ตั้งอยู่บนที่ดินที่ได้รับอนุมัติจากการทางรถไฟแห่งประเทศไทยในเขตชุมชนหมักกะสน์ ซึ่งมีความสำคัญในแง่ของความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารชั้นเดียว มีพื้นที่ราว 35 ตารางวา ที่ด้านหน้าทางเข้าพิพิธภัณฑ์ ผู้มาเยี่ยมชมจะเห็นประติมากรรมรูปชายหญิงกำลังช่วยกันประคองวงล้อ ประติมากรรมชิ้นนี้มีชื่อว่า **อนุสาวรีย์ศักดิ์ศรีแรงงาน** สื่อถึงความเท่าเทียมกันของทั้งสองเพศในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเจริญให้ประเทศชาติ พื้นที่จัดแสดงมีพื้นที่สำคัญ 6 ห้อง ดังนี้

ห้องที่ 1 จัดแสดงนิทรรศการประวัติศาสตร์แรงงานไทยตั้งแต่สมัยโบราณในยุคที่สังคมไทยมีแรงงานบังคับ คือ ไพรและทาส สิ่งของที่จัดแสดงในห้องนี้เป็นการจำลองวิถีชีวิตของแรงงานในสมัยก่อน

ห้องที่ 2 จัดแสดงเรื่องแรงงานในกระบวนการปฏิรูปประเทศ ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวการมีส่วนร่วมของแรงงานไทยต่อกระบวนการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังมีการรวบรวมกฎหมายแรงงานทั้งใหม่และเก่าด้วย

ห้องที่ 3 จัดแสดงเรื่องราวสะท้อนปัญหาของผู้ใช้แรงงานไทยในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมีหลักฐานเป็นใบปลิว หนังสือพิมพ์ กรรมกรและเอกสาร หลายชิ้นแสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้ใช้แรงงานไทยที่จะรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรในรูปของสมาคม

ห้องที่ 4 จัดแสดงเรื่องราวของผู้ใช้แรงงานภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ห้องที่ 5 จัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายและเรื่องราวชีวิตของผู้นำแรงงานหลายคน เช่น คุณศุภชัย ศรีสติ ที่เผชิญชะตากรรมอันน่าสลดระหว่างการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมุ่งเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ และมองว่า ขบวนการสหภาพแรงงานเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและการลงทุน

ห้องที่ 6 จัดแสดงนิทรรศการประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของแรงงานไทย เช่น การต่อสู้เพื่อเรียกร้องกฎหมายประกันสังคม การขอลิขิตในการลาคลอด 90 วัน เรื่องราวของ ทนง โพธิ์อ่าน ผู้นำแรงงานที่ต่อสู้กับเผด็จการ และหายสาบสูญไปอย่างลึกลับ นิทรรศการเกี่ยวกับเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตาเคเดอร์ และบทบาทของแรงงานไทยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

นอกจากนี้ยังมีการให้บริการในส่วนของห้องสมุด ศ.นิคม จันทรวិฑูร อดิโตอิตีกรมแรงงานและบุคคลสำคัญผู้มีส่วนผลักดันให้เกิดกฎหมายประกันสังคม ห้องจิตร ภูมิศักดิ์ ผู้ให้กำเนิดบทเพลงผู้ใช้แรงงานและเพลงเพื่อชีวิต ในพื้นที่ส่วนนี้จะมีกิจกรรมรวบรวมเพลงเกี่ยวกับวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงาน อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของดนตรีกับผู้ใช้แรงงาน และห้องศุภชัย ศรีสตี ผู้ช่วยเหลือผลักดันด้านกฎหมายและวิชาการแก่แรงงานในสมัยนั้น จนถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์และถูกยิงเป้าในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รวมถึงนิทรรศการเคลื่อนที่เรื่องแรงงานเด็ก สตรีและความปลอดภัยในการทำงานด้วย

พิพิธภัณฑ์แรงงานไทยไม่ใช่สหภาพแรงงานแต่ทำหน้าที่เหมือนองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้ข้อมูลความรู้ทางวิชาการเฉพาะด้าน จึงนับเป็นแหล่งศึกษารวบรวม เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแรงงานอย่างแท้จริง เพราะประวัติศาสตร์ของแรงงานคือประวัติศาสตร์ของสังคมและประเทศ

ในแง่ของการบริหารจัดการ ทางพิพิธภัณฑ์ได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อการบริหารขึ้นในนามของมูลนิธิ พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย โดยตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2539 เงินทุนสนับสนุนบางส่วนได้มาจากมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (Friedrich-Ebert-Stiftung Foundation) หรือ เอฟอีเอส ประเทศเยอรมนี เงินบริจาคจากสมาชิก และรายได้ของพิพิธภัณฑ์จากการขายของที่ระลึก การให้เข้าห้องประชุม การรับจ้างผลิตภาพยนตร์ การรับแสดงนิทรรศการนอกสถานที่

พิพิธภัณฑ์แรงงานไทยได้รับความสนใจอย่างมากจากกระทรวงและหน่วยงานต่างประเทศซึ่งเคยได้มาศึกษาดูงานหลายครั้ง แต่ในทางตรงกันข้ามกลับไม่ได้รับความสนใจจากคนในประเทศเท่าใดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขณะนี้ทางพิพิธภัณฑ์กำลังประสบปัญหาการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างทางเชื่อมไปสนามบินหนองงูเห่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพิพิธภัณฑ์กำลังเจรจาทหาหนทางแก้ไขเพื่อให้แหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่าของชุมชนสามารถฝ่าฟันวิกฤตการณ์ไปได้

ที่ตั้ง 503/20 ถนนนิคมรถไฟมักกะสัน แขวงมักกะสัน

เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์/โทรสาร 0-2251-3173 **E-mail:** tlm@thailabourmuseum.org

ข่าวสารชุมชนพิพิธภัณฑ์

Creative Museum:

The Case Study of Thai-Burmese Railway Centre

พิพิธภัณฑ์สร้างสรรค์ : กรณีศึกษาจากพิพิธภัณฑ์ทางรถไฟไทย-พม่า

โดย Mr.Rod Beattie¹

พิพิธภัณฑ์ทางรถไฟไทย-พม่า เป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนอีกแห่งหนึ่ง ที่เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมมาเป็นเวลากว่าสามปีแล้ว ปัจจุบันอยู่ภายใต้ การดูแลของ Mr. Rod Beattie ชาวออสเตรเลีย ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อสร้าง และการออกแบบพิพิธภัณฑ์

แนวคิดและการออกแบบพิพิธภัณฑ์ของ Mr. Beattie อยู่ที่มีการเริ่มต้น ตั้งคำถามและการตอบคำถาม เช่น

- สร้างทำไม?** คำตอบ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา
เหตุผลทางการเมือง
เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า
- สร้างที่ไหน?** คำตอบ สถานที่ซึ่งเตรียมไว้เพื่อกรณีนี้โดยเฉพาะ
สถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทาง
ประวัติศาสตร์
สถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทาง
ไปเยี่ยมชมได้ง่าย
- สร้างอะไร?** คำตอบ พิพิธภัณฑ์ / ศูนย์ข้อมูล / ศูนย์แปลความ
(Center of interpretation)

(การสรรหาบุคลากรหรือการติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร มีปัจจัย ขึ้นอยู่กับว่าตั้งใจให้อาคารนั้นเป็นอะไร)

¹บรรยายที่ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปปาฟ) วันที่ 16 พฤศจิกายน 2548 สรุปความโดย พัฒน์ศรี ทิพย์ประไพ นักวิจัยจากสปปาฟ

แม้ Mr.Beattie จะเชื่อว่า พิพิธภัณฑหมายถึงสถานที่ซึ่งถ่ายทอดเรื่องราวของสิ่งที่ดำรงอยู่และดำเนินต่อไป ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ แต่ประวัติศาสตร์ของอาคารเก่าก็อาจเป็นหนึ่งในปัจจัยในการดึงดูดผู้มาเยี่ยมชมได้ ในกรณีของพิพิธภัณฑทางรถไฟสายไทย-พม่านี้ Mr. Beattie เลือกที่จะสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ เพื่อตอบสนองหลักการที่ว่า พิพิธภัณฑควรมีพื้นที่สำหรับห้องคลังที่เก็บอุปกรณ์การทำงาน ที่ทำงานของภัณฑารักษ์และพื้นที่เพื่อการเติบโตในอนาคต ดังนั้น ในกรณีนี้การสร้างใหม่จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม ผู้ออกแบบนิทรรศการต้องเผชิญความท้าทายในการทำให้นิทรรศการมีความน่าสนใจ เพื่อชดเชยเรื่องราวของอาคารที่ขาดหายไป หลักการออกแบบนิทรรศการของ Mr. Beattie จึงอยู่ที่การตอบคำถามที่ผู้มาชมอยากรู้ คำถามเหล่านี้ เป็นคำถามที่ Mr. Beattie ได้จากการศึกษาและเก็บข้อมูลเป็นเวลา 7 ปี

ใน พ.ศ. 2542 Mr. Beattie เริ่มความคิดที่จะก่อสร้างพิพิธภัณฑเนื่องจากการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้แลสุสานทหารสัมพันธมิตรใน

ประเทศไทย จ.กาญจนบุรี เขาพบว่าเรื่องราวมากมายที่เกี่ยวกับสุสานและ “ทางรถไฟสายมรณะ” ได้รับการบอกเล่าอย่างบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ในปีต่อมา เขาจึงได้ทำการซื้อที่ดินเปล่าที่อยู่ใกล้กับสุสาน เพื่อการก่อสร้าง พิพิธภัณฑ์ และเริ่มการก่อสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง ที่งานที่ดูแลนิทรรศการเริ่มทำโมเดลหุ่นจำลองต่างๆที่จะใช้ติดตั้งใน พิพิธภัณฑ์ไปพร้อมกัน

หลักการออกแบบนิทรรศการของ Mr. Beattie มี 2 ข้อ คือ

1. ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าว่าจะจัดวางอะไร ที่พื้นที่ส่วนใดก่อน การก่อสร้าง เพื่อให้ตัวอาคารและวัตถุจัดแสดงสอดคล้องกัน

2. นิทรรศการต้องสามารถตอบคำถามของผู้มาเยี่ยมชมได้

จากสถิติพบว่า ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมสุสานทหารสัมพันธมิตรถึง 366,000 คน นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมมี 3 กลุ่ม คือ

1. นักท่องเที่ยวที่มาพร้อมบริษัททัวร์และมีเวลาจำกัด

2. นักท่องเที่ยวที่มาเป็นการส่วนตัวและมีเวลามากกว่ากลุ่มแรก

3. นักท่องเที่ยวที่มาเป็นการส่วนตัวและแสวงหาข้อมูลระดับย่อย มีเวลาไม่จำกัด

ภาพบนบอร์ดนิทรรศการและขนาดตัวหนังสือ จึงถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยวทั้งสามกลุ่ม

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เปิดให้สาธารณชนเข้าชมครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2546 ที่นี้ต่างจากพิพิธภัณฑ์อื่นตรงที่มีผู้ดูแลหลักเพียง 2 คนเท่านั้น ข้อดี คือ สามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

พิพิธภัณฑ์ทางรถไฟสายไทย-พม่า เป็นกรณีศึกษาของพิพิธภัณฑ์เอกชนในประเทศไทยที่ดำเนินกิจการโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล แม้ว่าหลักการจัดตั้ง การบริหารและการออกแบบไม่อาจนำไปประยุกต์ใช้กับพิพิธภัณฑ์ได้ทุกแห่ง เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องสถานะและระบบการทำงานที่แตกต่างกัน อีกทั้ง อาจไม่ใช่พิพิธภัณฑ์ที่สร้างอย่างถูกต้องตามหลักพิพิธภัณฑ์วิทยา แต่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็นับเป็นตัวอย่างที่ดีในแง่ของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ช่วงสำคัญของโลกได้ดีทีเดียว

เกร็ดความรู้...พิพิธภัณฑ

ชุมชนและชาวบ้าน

จะสร้างอาสาสมัครพิพิธภัณฑได้อย่างไร¹

คุณเรียม พุ่มพงษ์แพทย์

กลุ่มวิจัย สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

การเป็นอาสาสมัครนั้นไม่ใช่เรื่องยาก แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครๆ จะทำได้ ทำอย่างไรจึงจะมีอาสาสมัครมาช่วยงานพิพิธภัณฑ คุณเรียม พุ่มพงษ์แพทย์ ได้เล่าประสบการณ์ในฐานะบุคลากรของรัฐที่ต้องเกี่ยวข้องกับงานอาสาสมัครพิพิธภัณฑ เพื่อให้ผู้ทำงาน

พิพิธภัณฑท้องถิ่นได้ย้อนกลับมาองและปรับให้เข้ากับการทำงานตน

คุณเรียมให้คำจำกัดความไว้ว่า อาสาสมัครคือ บุคคลที่ทำหน้าที่ให้บริการให้การช่วยเหลือ โดยปราศจากสินจ้าง เพราะเป็นการทำงานด้วยความสมัครใจ ต้องมี**จิตอาสา** สิ่งสำคัญสำหรับผู้ที่จะเป็นอาสาสมัครจะต้องเป็นผู้เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ บางคนต้องเสียสละทรัพย์สินด้วยความเต็มใจ อาสาสมัครจะต้องมีความประสงค์ตรงกันคือ **การทำงานเพื่อส่วนรวม**

อาสาสมัครบ้านเรามีหลายรูปแบบ แต่ไม่รู้กันว่าบุคคลเหล่านี้คืออะไร เรียกว่าอะไร เช่น ผู้ที่มาช่วยงานวัด เด็กที่ช่วยงานครู ผู้ที่ช่วยให้งานบรรลุลเหล่านี้ล้วนเรียกว่าอาสาสมัคร อาสาสมัครพิพิธภัณฑที่บ้านเราที่เป็นรูปแบบทางการก็คือ อาสาสมัครพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ทำมานานกว่า 30-40 ปี และทำกันอย่างเป็นระบบ อาสาสมัครที่ี่ล้วนเป็นชาวต่างชาติ จากยุโรป อเมริกา จีน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น แต่ทำไมถึงไม่มีอาสาสมัครไทย

คุณเรียมเริ่มจากคำถามที่ว่าทำอย่างไรถึงจะได้อาสาสมัคร ใครจะเป็นอาสาสมัคร เราจะรู้ได้อย่างไรใครอยากเป็น คนรอบตัวเรามีมากมาย แต่ไม่ใช่

¹เรียบเรียงโดย สรินยา คำเมือง นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

อาสาสมัครเพราะไม่ว่าเราทำอะไร เราก็ต้องประชาสัมพันธ์ให้รู้จักงานเรา เริ่มจากการรับสมัครสมาชิกพิพิธภัณฑ์ ให้รับรู้ว่าข่าวสาร นานวันเข้าจะได้กลุ่มคนที่สนใจเรา รู้จักเราผ่านการส่งข่าวสาร จากนั้นเขาจะเข้ามาร่วมมือกิจกรรมกับเรา ไปทัศนศึกษาบ้างเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกโดยใช้กิจกรรม เมื่อได้ทำงานร่วมกัน จะทำให้สมาชิกเห็นจุดประสงค์เดียวกัน เห็นเราทำงานก็จะเข้ามาช่วย อยากรจะเป็นอาสาสมัครขึ้นมา เมื่อได้เข้ามาร่วมมือกิจกรรมกับเราบ่อยขึ้น ได้ฟังเรานำชมมาก ๆ เข้า ก็อยากจะพูดให้คนอื่นฟังกลายเป็นอาสาสมัครนำชม โดยไม่รู้ตัว

สิ่งสำคัญคือ **การให้ความรู้** การทำให้งานอาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ บรรลุไปได้จะต้องประกอบด้วย **1. ทรัพยากร** ก็คือวัตถุดิบของในพิพิธภัณฑ์ **2. คน** ก็คืออาสาสมัครที่มาร่วมงานกับเรา และ **3. ความรู้ทางวิชาการ** ใช้เวลาในห้องเรียนน้อยๆ แต่พาออกไปดูเยอะๆ อย่างเช่น เรื่องพระพุทธรูป นอกจากพาไปดูตามสถานที่จริงแล้ว เรายังพาไปดูกรรมวิธีการผลิตเพื่อให้รู้ข้อมูลเชิงลึก เหล่านี้จะทำให้เกิดกระบวนการเป็นอาสาสมัครขึ้นมา พิพิธภัณฑ์ทำได้เพียงให้ความรู้ แต่ผู้ชมจะต้องให้โอกาสอาสาสมัคร ให้เขาได้นำชม ให้เขาได้ฝึก ถ้าวินัยท่านไม่ให้โอกาส อาสาสมัครนำชมก็จะไม่เกิด

ท้ายที่สุดงานอาสาสมัครจะเกิดได้เราต้องถามตัวเองว่าอยากได้อะไร และข้อสำคัญคือ เราต้องริเริ่มด้วยตัวเราเอง งานอาสาสมัครเป็นงานที่ยาก แต่ไม่ยากที่จะปฏิบัติ ต้องใช้ความอดทน ใช้เวลาเหมือนดั่ง *กล้วยไม้ดอกดกช้า ฉันทิได อาสาสมัครเป็นไปฉันทิได* แล้วท่านละ อาสาหรือยัง!

ข้อสังเกตจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน กรณีชุมชนไหล่หิน จ.ลำปาง¹

ผศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เมื่อพูดถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ชุมชนหลายคนมักจะนึกว่าเป็นเรื่องยากเกินความสามารถที่คนทั่วไปจะทำได้ แต่ในความเป็นจริงการสืบค้น หรือการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่อง que ทุกคนสามารถลงทำและฝึกฝนได้ บทความนี้จะนำเสนอวิธีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของอาจารย์สุภาภรณ์ในการศึกษาชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งอาจารย์ได้แนะนำและบอกเล่าถึงวิธีการทำงานเบื้องต้นไว้น่าสนใจ

¹เรียบเรียงโดย จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธุ์ นักวิจัยภาคสนาม โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

การศึกษาของอาจารย์สุภาภรณ์เริ่มต้นด้วยการสำรวจพื้นที่ต่างๆ ในชุมชนว่า มีอะไรที่เป็นของดั้งเดิมบ้าง อะไรที่กำลังเปลี่ยนแปลง และอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของชุมชน โดยมีแผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายลักษณะทางกายภาพของชุมชน สำหรับแผนที่ที่ใช้ก็มีทั้งแผนที่ในมาตราส่วน 1 : 50,000 ของราชการและแผนที่เก่าของชุมชน ข้อดีของการใช้แผนที่คือ สามารถอธิบายลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อชุมชน รวมถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนกับสภาพภายนอกชุมชนได้อย่างชัดเจน ในกรณีของชุมชนไหล่หินพบว่า ลักษณะเส้นทางน้ำของแม่น้ำยาวที่เปลี่ยนไป ทำให้ปฏิสัมพันธ์ที่ชุมชนไหล่หินมีต่อชุมชนภายนอกเปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อการดำรงชีวิต และการทำมาหากินของชาวไหล่หิน

นอกจากจะทำการสำรวจพื้นที่ชุมชนไหล่หินอย่างละเอียดแล้ว การสำรวจพื้นที่รอบนอกของชุมชนไหล่หินเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะการที่เราจะเข้าใจพื้นที่ภายใน (ชุมชนไหล่หิน) ได้ดีนั้น เราต้องเข้าใจพื้นที่รอบๆ ชุมชนนั้นด้วย เพราะทุกพื้นที่มีความเกี่ยวข้องกัน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนไหล่หินเป็นชุมชนที่ห่างจากตัวเมืองลำปาง 24 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอเกาะคา 7 กิโลเมตร ลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนไหล่หินเกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนได้เข้ามา และด้วยชุมชนอยู่ใกล้กับตัวอำเภอเกาะคา มากกว่าอำเภอเมือง ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงในอำเภอเกาะคาจึงส่งผลกระทบต่อ

โดยตรงกับชุมชน ดังจะเห็นได้จากการตั้งโรงงานทำน้ำตาลที่ตัวอำเภอเกาะคา เพราะในช่วงนั้นชาวบ้านไหลหิ้นเริ่มปลูกอ้อยเพื่อขายให้โรงงานน้ำตาลมากขึ้น ส่งผลให้ฐานะของชาวไหลหิ้นดีขึ้น การเกิดขึ้นของโรงงานน้ำตาลทำให้มีการวางระบบการขนส่งไปยังชุมชนต่างๆ ที่ปลูกอ้อย มีการอพยพคนจากที่อื่นเข้ามาเป็นแรงงานในโรงงานมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดชุมชน เกิดตลาด เกิดการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานขึ้น เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนอนุบาล

นอกจากการสำรวจพื้นที่ จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้ว การศึกษาข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชุมชนก็มีความสำคัญไม่น้อย ในกรณีชุมชนไหลหิ้นมีโบราณและคัมภีร์มากมายถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ รวมถึงคำบอกเล่าและคำสัมภาษณ์ของชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นแหล่งข้อมูลชั้นดีที่ผู้ศึกษาควรได้อ่านและเก็บข้อมูล เพราะข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจความเป็นมาของชุมชน ระบบเศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ) วิถีชีวิตของผู้คน ระบบความเชื่อ ความศรัทธา (วิถีคิด) ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน (วิถีปฏิบัติของคนในชุมชน) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งสิ้น

เลือกเพื่อภาพประกอบโดย ผศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

แหล่งข้อมูลของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกประการหนึ่ง ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่ทางชุมชนมีอยู่ โดยเฉพาะวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ ของเก่าในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามเพื่อการศึกษาค้นคว้า ต่อได้ อาทิเช่น กล้องยาสูบ (มูยา) ทำให้ทราบว่า เมื่อก่อนคนในชุมชนไหลหิน นิยมสูบบุหรี่ มีการปลูกใบยาสูบไว้ใช้เอง มีการทำกล้องยาสูบ มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกล้องยาและใบยากันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน หรือ อุปรกรณ์ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงช้างก็บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการทำอุตสาหกรรมป่าไม้ และเมื่อศึกษาเอกสารเพิ่มเติมพบว่า ในช่วงเวลาที่ชุมชนไหลหินมีการเลี้ยงช้างนั้น เป็นช่วงที่ทางรัฐไทยเปิดให้บริษัทจากต่างประเทศ (บริษัทบอมเบย์เบอร์ม่า) เข้ามาทำสัมปทานป่าในภาคเหนือ หลักฐานสำคัญที่ทำให้ข้อมูลนี้น่าเชื่อถือคือ บ้านที่เป็นอดีตที่ทำการของบริษัทบอมเบย์เบอร์ม่าในเขตอำเภอเมืองลำปาง

จากตัวอย่างวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นข้างต้นทำให้เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่มีรูปแบบตายตัว ผู้ศึกษาสามารถเลือกใช้วิธีการศึกษาที่หลากหลายให้เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลที่ได้มาจากการตั้งข้อสังเกต อนึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องอาศัยระยะเวลาและความร่วมมือของชุมชน นอกจากนี้หากผู้ศึกษาเป็นคนในชุมชน การเข้าถึงข้อมูลเป็นเรื่องที่ทำได้สะดวกมากขึ้น ผู้ศึกษาที่เป็นคนในชุมชนจะได้เปรียบเรื่องการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ดังนั้นการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องที่เกิดความสามารถของคนทั่วไปที่มีความตั้งใจจะศึกษา

ชาวบ้านสามารถเป็นนักวิจัยได้¹

คุณวีระพงษ์ กังวานนวกุล

โครงการศึกษา “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษากลุ่มน้ำแม่ลาวตอนบน จังหวัดเชียงราย”

ในการเสวนาหัวข้อ “ชาวบ้านสามารถเป็นนักวิจัยได้” ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้เชิญคุณวีระพงษ์ กังวานนวกุล ผู้มีประสบการณ์ในการทำงานกับชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในจังหวัดเชียงราย มาพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน การเก็บข้อมูล และการแสวงหาความร่วมมือกับชาวบ้านในการสืบค้นความรู้ที่เคยอยู่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่มาเผยแพร่ให้กับชุมชน

คุณวีระพงษ์ได้เล่าประสบการณ์การทำงานกับชาวบ้านและชุมชนในฐานะของ “เขยเชียงราย” หรือที่คุณวีระพงษ์เรียกตัวเองว่าเป็น “คนในที่มาจากภายนอก” ในตลอดระยะเวลา 10 ปีคุณวีระพงษ์ได้ทำงานกับกลุ่มผู้อาวุโสใน อ.แม่สรวย บทบาทในระยะแรกของการทำงานของคุณวีระพงษ์คือการเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งลักษณะการทำงานแบบงานสงเคราะห์ ในลักษณะการให้ของหรือแจกของ พร้อมไปกับการเริ่ม

¹เรียบเรียงโดย ชาญุทธิย์ ตีระประเสริฐ นักวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ทำงานกับเด็ก ๆ แต่เมื่อคุณวีระพงษ์ได้ลองทำงานได้สักกระยะหนึ่ง กลับพบว่า บทบาทของเด็ก ๆ ไม่ค่อยมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้มากนัก คุณวีระพงษ์ จึงเริ่มมาทบทวนและศึกษาพบว่า กลุ่มผู้เฒ่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ และได้รับการยอมรับนับถือในชุมชน

การทำงานจะต้องใส่ใจในมุมมองแตกต่างและหลากหลายมิติ ซึ่งจะแตกต่างจากการทำงานแบบแยกส่วนในระบบราชการ คุณวีระพงษ์เริ่มต้นจากการพูดคุย จนเริ่มมีความอยากรู้อยากเห็นเรื่องราวในอดีตที่กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ได้เล่าให้ฟัง ประสบการณ์ของผู้เฒ่าแต่ละคนจะแตกต่างกันไป แต่สิ่งที่พบร่วมกัน ในการเล่าเรื่องคือ ความสุขจากการเล่น คุยอะไรที่เป็นมุข สนุก ๆ เด็ด ๆ ทุกคนจะชอบ รู้สึกมีชีวิตชีวา

ตัวอย่างการทำงานเก็บข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งได้แก่ การนำแผนที่ทางภูมิศาสตร์มาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชน โดยจากเดิมคนเฒ่าคนแก่ จะรับรู้เรื่องราวทางหน้าที่เปลี่ยนไปในชุมชน แต่ไม่สามารถอธิบายถึงเหตุผลว่า เป็นไปอย่างไร การนำแผนที่มาใช้เป็นเสมือนการสะท้อนข้อมูลเหล่านั้น ให้ชุมชนเห็นภาพรวมของความเปลี่ยนแปลง หลังจากนั้นนำข้อมูลมาจัดเรียงใน ปฏิทินรอบปี ปฏิทินดังกล่าวจะสะท้อนความแตกต่างของกิจกรรมในแต่ละเดือน

ของปี และทำให้พบว่า

ข้อมูลในปีแรก แสดงให้เห็นว่ามีสิ่งใดเกิดขึ้นบ้าง จากนั้น

ข้อมูลในปีที่ 2 สะท้อนให้เห็นการปฏิบัติที่เหมือนหรือแตกต่าง
ในปีแรก และ

ข้อมูลในปีที่ 3 นำไปสู่การวิเคราะห์สิ่งที่เปลี่ยนแปลง

และเมื่อชาวบ้านเห็นแผนที่บ่อยๆ ซ้ำๆ จนคุ้นตา ก็ทำให้มีโอกา
สพูดคุยในเรื่องความเปลี่ยนแปลงเชิงภูมิประเทศ และนำไปสู่การพูดคุยเรื่อง
ป่าชุมชน

การทำงานกับคนเฒ่าคนแก่ เด็ก หรือกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน ทำให้
เรียนรู้พฤติกรรมที่แตกต่างของแต่ละคน และส่งผลต่อการออกแบบกิจกรรมที่
เหมาะสมกับคนแต่ละกลุ่ม คุณวีระพงษ์จึงได้หยิบเรื่องราวของ **ของเล่นพื้นบ้าน**
ขึ้นมาทำเป็นกิจกรรม โดยกิจกรรมดังกล่าวจะสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ใน
ชุมชน คือ *กลุ่มคนเฒ่าอยากเล่า พ่อบ้านแม่บ้านอยากขาย เด็กๆ อยากเล่น*
อยากเล่า อยากลอง จนนำไปสู่การเรียนรู้ผ่านเครื่องมือ เครื่องเล่น และเกิดเป็น
ความหมายที่มากกว่าของเล่น **พิพิธภัณฑเล่นได้** จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นตลาด
ทางเลือก เป็นสถานที่แบ่งปันความรู้

พิพิธภัณฑเล่นได้ มีลักษณะเป็นสหกรณ์ในการจัดการรายได้ และ
การให้ความรู้ผ่านการทำกิจกรรมตามแต่ความถนัดของแต่ละคน ใครถนัดอะไร
ก็ทำอย่างนั้น พ่ออยู่ถนัดทำของเล่นก็ให้ทำของเล่น เด็กถนัดเล่นก็ให้ทำ ให้เล่น
ใครชอบถ่ายรูปก็ให้ถ่ายรูป ใครถนัดใช้คอมพิวเตอร์ก็ให้ทำเว็บไซต์ **พิพิธภัณฑ**
เล่นได้ จึงอาจเป็นหนึ่งในรูปแบบการสร้างความร่วมมือ การเปิดโอกาสให้
ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเป็น
ช่องทางหนึ่งของกิจกรรมที่ให้เด็ก พ่อบ้านแม่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ได้ลงมือทำ
ควบคู่มากับความสนุกจากการเล่นของเล่นต่างๆ

เชื้อเพื่อภาพประกอบโดย คุณวีระพงษ์ กังวานนวกุล

สิ่งของเล่าถึงประวัติชีวิตชุมชนอย่างไร¹

ทรงศักดิ์ แก้วมูล
ปราโมทย์ ภัคดีณรงค์

จากการทำงานร่วมกัน ระหว่าง พิพิธภัณฑวัตถุ หินหลวงกับศูนย์ มานุษยวิทยาสิรินธร ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ในฐานะแกนนำผู้ดูแล พิพิธภัณฑ วัตถุทรงศักดิ์ แก้วมูล และ คุณปราโมทย์ ภัคดีณรงค์ นักวิจัย ภาคสนามของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้บอกเล่าถึงประสบการณ์การทำงาน กระบวนการใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ วัตถุจนปัญหาและอุปสรรค ประสบการณ์การทำงานของพิพิธภัณฑวัตถุ หินหลวงจะเป็นตัวอย่างการทำงาน อีกบทหนึ่งที่ว่าพิพิธภัณฑวัตถุสามารถเรียนรู้ และนำไปปรับใช้ได้ตามสมควร

การทำงานของเรา² เริ่มต้นด้วยความพยายามจะจัดการกับวัตถุจำนวนมากที่อยู่ในพิพิธภัณฑ วัตถุด้วยการทำทะเบียนวัตถุ ร่วมกับการทำความเข้าใจกับชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับงานพัฒนาพิพิธภัณฑ วัตถุ โดยที่เรามุ่งหวังว่าชาวบ้านในชุมชนใหญ่หินจะเข้าใจถึงบทบาทของพิพิธภัณฑวัตถุ หินหลวงในฐานะของการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ความพยายามดังกล่าวนำไปสู่การพาชาวบ้านบางส่วนไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ วัตถุแห่งอื่นทั้งในเขตภาคเหนือและภาคกลาง หลังจากการดูงานเราพยายามจะถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้มาให้กับชาวบ้านทุกคนด้วยการจัดทำ “ข่าวสารพิพิธภัณฑ วัตถุ” ซึ่งเป็นบทความที่พยายาม

¹เรียบเรียงโดย จุฑามาศ สัมรัตน์พันธุ์ นักวิจัยภาคสนาม โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ วัตถุท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

²“เรา” ในบทความนี้ หมายถึง คุณทรงศักดิ์ แก้วมูล และคุณปราโมทย์ ภัคดีณรงค์

จะประชาสัมพันธ์และบอกเล่าความคืบหน้าของการทำงานของพิพิธภัณฑให้กับชาวบ้านใกล้เคียงกันทั่วไปได้รับรู้ “ข่าวสารพิพิธภัณฑ” จะแจกให้กับเด็กนักเรียนของโรงเรียนวัดไทรทิม เพื่อนำข่าวสารจากพิพิธภัณฑกลับไปที่บ้าน

ในการทำงานของเราทุกครั้งจะอาศัยการประชุมปรึกษาหารือกับ คณะศรัทธาของวัดไทรทิมหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ของบ้านไทรทิม ที่มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับงานของวัดและชุมชน ผลจากการประชุม คณะศรัทธาวัดมีมติให้คุณทรงศักดิ์เป็นผู้จัดการงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ ซึ่งคุณทรงศักดิ์ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้น่าสนใจว่า การที่ คณะศรัทธาวัดมอบความไว้วางใจให้กับตนนั้น เป็นเรื่องที่น่ายินดีสำหรับตัวเอง เพราะเท่ากับว่าทุกคนเชื่อใจให้ทำงาน และการพัฒนางานก็จะสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว แต่จะมีประโยชน์อะไรถ้าชาวบ้านไม่รู้สึถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑร่วมกัน งานพัฒนาที่อยากเห็นทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑร่วมกันจึงเป็นแนวทางหลักที่เราใช้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของเราในระยะต่อมา

ดังนั้นการทำงานในระยะที่ 2 จึงเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น ด้วยการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับผู้คน วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตที่เป็นประวัติศาสตร์ความทรงจำผ่านการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ วิธีการเก็บข้อมูลของเรามีทั้งการจดบันทึก การให้คนเฒ่าคนแก่เขียนความทรงจำลงบนกระดาษ การเล่าผ่านภาพถ่าย และการเก็บรวบรวมภาพถ่ายเก่า เราพบว่าวิธีการนี้สามารถสร้างความสนใจให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่เข้ามามีส่วนร่วมกับงานของเราได้มากขึ้น แต่การทำงานของเรายังจำกัดอยู่เฉพาะ

แวดวงของคนบางกลุ่มเท่านั้น ฉะนั้นทำอย่างไรที่จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และแบ่งปันความทรงจำที่มีคุณค่าเหล่านี้ คำถามนี้จึงเป็นที่มาของการทำงานของเราในระยะต่อมา

ระยะที่ 3 ของการทำงาน เราพบว่า เราสามารถแบ่งปันความสุขความทรงจำที่มีคุณค่าของคนเฒ่าคนแก่ให้กับคนทั่วไปในชุมชนได้ด้วยการจัดนิทรรศการ ประกอบกับช่วงเวลานั้นมีการสวดเบิกในเทศกาลยี่เป็งของวัดไหล่หิน เราจึงคิดว่า นี่เป็นโอกาสดีที่เราจะนำภาพถ่ายเก่ามาจัดนิทรรศการเพื่อให้คนทั่วไปได้แบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน ดังนั้นนิทรรศการ **ไหล่หินในอดีต คุณค่าทางประวัติศาสตร์** จึงเกิดขึ้น และผลตอบรับที่เราได้รับเป็นสิ่งที่เกินความคาดหมายของเรา มีคนจำนวนมากที่มาชมนิทรรศการ มีเสียงบอกเล่าถึงประสบการณ์ที่ร่วมสมัยกับภาพถ่าย มีเสียงหัวเราะ มีรอยยิ้มปรากฏบนใบหน้าของคนที่มาชม และที่สำคัญทำให้คนที่หันหลังให้กันสามารถมาจับมือกันได้อีกครั้ง สิ่งเหล่านี้คือ สิ่งตอบแทนที่มีค่าสำหรับการทำงานของพวกเรา

ในตอนท้ายคุณทรงศักดิ์เปรียบเทียบการทำงานตลอดระยะเวลา 1 ปีของพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวงไว้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นกบที่อยู่แต่ในกะลาไม่รู้ว่ามีโลกกว้างใหญ่เพียงใด มาวันนี้พิพิธภัณฑ์มีความก้าวหน้า แต่ก็ไม่ได้คิดว่า นี่คือสิ่งที่ดีที่สุด ถึงตอนนี้จะไม่ใช้กบที่แข็งแรง แต่เราก็เป็นกบที่พร้อมจะออกนอกกะลาไปเรียนรู้โลกกว้างได้อย่างไม่อายใคร วิธีการทำงานของเราเป็นเพียงการทำงานที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ใช่พิมพ์เขียวสำเร็จรูปสำหรับพิพิธภัณฑ์ใดๆ เราหวังว่า พิพิธภัณฑ์ที่สนใจจะนำเอาวิธีการทำงานของเราไปปรับใช้ให้เหมาะกับการทำงานของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

เห็นของ ต้องเห็นคน

จากวัตถุในพิพิธภัณฑ์วัดโหล่หินหลวง¹

เมื่อเดินเข้าไปดูในพิพิธภัณฑ์ก็มักจะเห็นว่ามีสิ่งของตั้งไว้ให้ชม บางแห่งอาจมีป้ายคำบรรยายบอกว่า คืออะไร กว้าง ยาว สูงเท่าไร ทำด้วยวัสดุอะไร ใช้ทำอะไร การบรรยายในลักษณะนี้ก็เป็นวิธีการมองหรือพูดถึงวัตถุแบบหนึ่งที่คุ้นหู

คุ้นตากันอยู่ ทว่าหากมองผ่านสายตาของวิชามานุษยวิทยาที่แลเห็นว่า “มนุษย์” คือสาระสำคัญที่เราควรเอาใจใส่และเรียนรู้ทำความเข้าใจ การมองเห็นแต่เฉพาะ “วัตถุสิ่งของ” ยังไม่เพียงพอ หากมิได้มองเห็น “คน” และ “ชีวิตของคน” ที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับสิ่งของนั้นไปพร้อมกันด้วย ฉะนั้น ทำอย่างไรสิ่งของจึงจะบอกเล่าถึงชีวิตคน และทำอย่างไรจึงจะนำเอาชีวิตคนใส่เข้าไปในสิ่งของได้

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าวเป็นที่มาของกิจกรรมที่มีชื่อว่า **เห็นของต้องเห็นคน** จากวัตถุในพิพิธภัณฑ์วัดโหล่หินหลวง ในช่วงกล่าวนำกิจกรรม ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้ยกตัวอย่างคำบรรยาย “กระจาดใบหนึ่ง” ในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี เขียนโดยคุณพรศิริ บุรณเขตต์ ความว่า “... พ่อกับแม่สร้างตัวขึ้นมาจากงานหาเข้ากินค่า พ่อเคยเป็นอดีตทหารชั้นผู้น้อย แม่มีกระจาดคู่ที่หนูเห็นวางตามที่สุดในบรรดาของในพิพิธภัณฑ์ กระจาดนี้สวยจริงเพราะสานลายพิกลและล้ำค่าในความรู้สึกของลูกเมื่อฟังพ่อแม่เล่า ว่าเป็นกระจาดคู่ทุกข์คู่ยาก ที่แม่ใช้หาบผัก หาบขนมจีนขาย ...” การบรรยายแบบนี้อาจไม่ได้บอกรายละเอียด

¹เรียบเรียงโดย ศิริพร ศรีสินธุ์โร นักวิจัย โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

รูปพรรณสัณฐานของวัตถุ แต่บอกเล่าถึงชีวิตของคน และสื่อให้เห็นว่ากระจาดใบนี้มีคุณค่ามีความหมายต่อชีวิตคนอย่างไร

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ วี หรือ ตาลบัตร ในพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หิน เมื่อเห็นของที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน เราอาจเริ่มต้นด้วยการถามคำถามง่าย ๆ ว่า “ใคร? - ทำอะไร? - ที่ไหน? - เมื่อไร? - ทำไม?” เพื่อทำความรู้จักกับของชิ้นนั้น เมื่อลองถามดูก็รู้ว่า ในอดีต “วี” เป็นของที่พระสงฆ์ใช้ในพิธีสวดเบิก พิธีนี้จัดขึ้นในคืนยี่เป็ง ปัจจุบัน ตาลบัตรแบบนี้ไม่ได้ใช้แล้ว คำถามคือ ทำไมจึงเลิกใช้ มีการเปลี่ยนแปลงอะไร เราอาจหาคำตอบได้ หากเชื่อมโยงกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ส่งผลต่อชีวิตของคนไหล่หิน ข้อมูลเหล่านี้อาจมีอยู่แล้วในชุมชน ในตัวคน ในตัวพ่อหลวง แม่หลวง เพียงแต่ยังไม่ได้มีการไปติดตามสอบถามและนำมาเรียบเรียงเชื่อมโยงกัน

หลังกล่าวแนะนำกิจกรรม มีการแบ่งกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ตามเรื่องราวของกลุ่มวัตถุ ได้แก่ 1) เครื่องใช้ในครัวเรือน 2) เครื่องมือการเกษตร 3) เครื่องมือเลี้ยงช้าง 4) อุปกรณ์การสืบทอด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีโอกาสพูดคุยสัมภาษณ์ สืบค้นประวัติและเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัตถุแต่ละกลุ่ม

โดยมีพ่อหลวง แม่หลวงจากบ้านไหล่หินสละเวลามามากเป็นวิทยากรประจำกลุ่ม หลังจากนั้น นำข้อมูลที่ได้อธิบายเรียงเป็นคำบรรยายสั้นๆ ที่สื่อให้เห็นถึงชีวิตคนในวัตถุสิ่งของ นำเสนอในที่ประชุมและส่งให้ทีมงานจัดทำเป็นตัวอย่างป้ายคำบรรยายแบบง่ายๆ สำหรับติดตั้งแสดงในพิพิธภัณฑ

อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาเพียงบ่ายวันหนึ่งคงไม่เพียงพอที่จะสืบค้นเรื่องราวจากวัตถุสิ่งของได้มากนัก กิจกรรมนี้คงทำได้ก็แต่เพียงแนะนำให้อธิบายวิธีมองสิ่งของด้วยสายตาอีกแบบหนึ่ง ที่อาจช่วยให้เราเรียนรู้หรือบอกเล่าเรื่องราวที่แตกต่างไปจากที่เคยเล่าเคยรู้กันมา การได้ลงมือทำ ได้ลองสัมผัสสัมผัส เรียบเรียงคำบรรยายอาจเป็นแนวทางให้ผู้สนใจหันกลับไปใช้ และช่วยให้พิพิธภัณฑท้องถิ่นมีเรื่องเล่าที่หลากหลายมากขึ้น ด้วยเรื่องราวชีวิตคนหลายๆ เรื่อง ด้วยสัมผัสเสียงของคนหลายๆ คน จากหลายๆ กลุ่ม หากทำได้เช่นนั้น พิพิธภัณฑที่อาจสามารถแทรกเข้าไปอยู่ในชีวิต เข้าถึงหัวใจของคน และชวนให้ผู้คนอยากเข้ามามีส่วนร่วมหรือรู้สึกผูกพันกับพิพิธภัณฑมากยิ่งขึ้น

การอนุรักษ์วัตถุที่ชาวบ้านควรรู้และทำได้ : ฝึกการอนุรักษ์วัตถุบางประเภท¹

อาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล

เนื่องจากวัตถุในพิพิธภัณฑ์เป็นของมีคุณค่า การเก็บรักษาอย่างถูกต้อง จะช่วยให้วัตถุนั้นมีอายุยาวนานที่มากขึ้น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ควรระมัดระวัง ทั้งเรื่องของความชื้น แสง อุณหภูมิ ฝุ่นละออง แมลง รวมถึงการหยิบจับ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัตถุเสื่อมสภาพ อาจารย์ประภัสสร ได้สาธิตวิธีการจัดเก็บและดูแลรักษาแบบง่ายๆ ที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถทำได้ และที่สำคัญยังเน้นหลักของความประหยัดและการประยุกต์ใช้ได้หลายโอกาส

¹เรียบเรียงโดย นवलพรรณ บุญธรรม นักวิจัยภาคสนาม โครงการวิจัยและพัฒนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

กรอบรูป

อุปกรณ์ กระดาษชานอ้อย หรือแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด คลิปหนีบกระดาษ
แผ่นใส

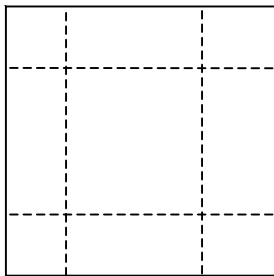

เริ่มด้วยการตัดกระดาษชานอ้อย หรือแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด 2 แผ่น ให้มีขนาดเท่ากับกระดาษ A4 หรือตามขนาดของภาพที่จะเก็บ แผ่นแรกใช้เป็นแผ่นรองภาพ อีกแผ่นหนึ่งเจาะตรงกลางออกใช้เป็นกรอบภาพ กรอบมีความกว้างด้านละ 1 นิ้ว จากนั้นจึงนำแผ่นใสมาติดเข้ากับกรอบด้วยเทปกาว นำภาพที่ต้องการจะเก็บหรือจัดแสดงมาใส่ตรงกลางระหว่างแผ่นรองภาพกับกรอบ หากเป็นภาพที่จัดทำใหม่หรือต้องการจัดแสดงในระยะเวลาสั้นๆ สามารถหันแผ่นกรอบภาพด้านแผ่นใสให้อยู่ชิดกับภาพได้ แต่หากเป็นภาพเก่าควรหันกรอบด้านที่แผ่นใสห่างจากภาพ เพื่อให้มีพื้นที่ว่างระหว่างภาพกับพลาสติกป้องกันภาพและพลาสติกละลายติดกัน หากภาพที่จัดเก็บมีขนาดเล็กกว่ากรอบมาก ๆ ให้นำส่วนกลางของกระดาษชานอ้อยหรือแผ่นฟิวเจอร์บอร์ดที่เจาะออกจากแผ่นกรอบมาหุ้มด้วยกระดาษสีต่างๆ เพื่อเพิ่มความงามให้กับแผ่นรองภาพ นำไปประกบด้านหลังภาพแล้วจึงนำภาพไปใส่ในกรอบ จากนั้นใช้คลิปหนีบหัวและท้ายของกรอบรูปด้านบนแล้วใช้เอ็นร้อยเข้ากับคลิป แล้วจึงนำภาพไปแขวนในบริเวณที่ต้องการจัดแสดง

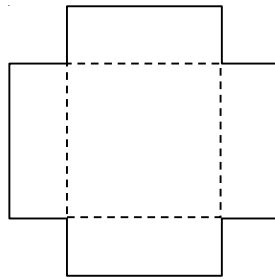

กลอง

อุปกรณ์ แผ่นฟิวเจอร์บอร์ด เชือก ตัดตุ้จาะกระดาษ ตาไก่
 กลองที่อาจารย์ประภัสสรแนะนำให้ทำนี้เป็นกลองสารพัดประโยชน์
 ใช้เก็บได้ทั้งเอกสารและวัตถุ สามารถจัดวางได้ทั้งบนพื้นและแขวน มีวิธีทำง่าย ๆ
 คือ นำแผ่นฟิวเจอร์บอร์ดสี่ใดก็ได้ตามใจชอบ ตัดให้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือผืนผ้า
 ขนาดเล็กใหญ่ตามต้องการ แล้ววัดจากเส้นขอบเข้ามาด้านละ 15 เซนติเมตร
 หรือตามความสูงของกลอง (ตามภาพที่ 1) จากนั้นตัดมุมฟิวเจอร์บอร์ดออกทั้ง
 สี่มุม

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ใช้คัตเตอร์กรีดเบาๆ ตามรอยเส้นประ (ระวังอย่าให้ขาด) แล้วเจาะรูที่ด้านข้างของมุมทั้งสี่ด้าน แล้วพับขึ้นมาตามรอยนั้น (ตามภาพที่2) จากนั้นนำเชือกมาร้อยตามรูที่เจาะไว้โดยไขว้เชือกคล้ายการผูกเชือกกรองเท้า การร้อยเชือกแบบนี้เหมาะกับการเก็บวัตถุแบบถาวร แต่ถ้าต้องการเก็บวัตถุที่ชำรุดหรือไม่ต้องการหยิบจับวัตถุก็ควรมัดเชือกแบบ เจื่อนกระดุกที่สามารถดึงเชือกแล้วทำให้กล่องกางออกได้อย่างง่ายดาย

แกนม้วนผ้า

อุปกรณ์ ผ้าด้ายดิบ ท่อ PVC เชื่อมและด้าย เอ็น

ผ้ามีคุณสมบัติที่ทำมาจากเส้นใยธรรมชาติทั้งจากพืชและสัตว์ นอกจากนี้ยังมีเส้นใยสังเคราะห์อื่นๆ ผ้าบางชิ้นมีการตกแต่งด้วยวัตถุต่างๆ เช่น ทอง เงิน ฯลฯ ผ้าเสื่อมสภาพได้ง่ายทั้งจากความชื้น แสง และแมลง การจัดเก็บและจัดแสดงผ้าที่ไม่ถูกวิธีจะทำให้ผ้าเสื่อมสภาพได้ง่าย เช่น รอยขาดบริเวณที่เป็นรอยพับของผ้า ผ้าขาดเนื่องจากการถ่วงน้ำหนัก เป็นต้น

การเก็บรักษาผ้าและการจัดแสดงให้ถูกวิธีนั้นสามารถทำได้ง่ายๆ คือ นำท่อ PVC ตัดขนาดตามความยาวตามขนาดของผ้า มาหุ้มด้วยแผ่นฟองน้ำชนิดบาง แล้วใช้เส้นด้ายพันให้ฟองน้ำยึดติดกับท่อ PVC จากนั้นนำผ้าดิบมาเย็บหุ้มไว้อีกครั้งหนึ่ง ขั้นตอนสุดท้ายร้อยเชือกเอ็นกับท่อสำหรับแขวน หากต้องการ

จัดแสดงผ้าประเภทผ้าชิ้นก็สามารถเอาแกนนี้ไปสวมบริเวณส่วนหัวของผ้าได้เลย หากต้องการจัดแสดงผ้าเป็นผืนก็ให้ม้วนผ้าเข้ากับแกนแล้วปล่อยชายไว้ด้านหนึ่ง เมื่อเลิกจัดแสดงควรม้วนผ้าทั้งผืนแล้วหุ้มด้วยผ้าดิบอีกหนึ่งชั้น นำไปเก็บในที่ที่มีความปลอดภัยจากแสง ความชื้น และแมลง

นอกจากนี้อาจารย์ได้แนะนำวิธีการเก็บเหรียญโดยใช้ซองชนิดใส่สำหรับใส่ยา เพราะราคาถูก ดูแลรักษาง่าย และพลาสติกไม่ละลายติดเหรียญเหมือนซองเก็บเหรียญที่ขายอยู่ทั่วไป ส่วนการจัดเก็บและการจัดแสดงวัตถุที่มีกลิ่นกลมนั้นอาจใช้ถุงทรายที่มีรูปแบบทั้งสี่เหลี่ยม และเป็นเส้นยาว นำมาวางรองวัตถุเหล่านั้นเพื่อให้วัตถุสามารถตั้งได้ และถุงทรายนี้ยังใช้วางกันวัตถุในชั้นจัดเก็บเพื่อป้องกันวัตถุกระทบกันหรือตกลงมาด้วย

เนื้อหาในคอลัมน์ เกร็ดความรู้...พิพิธภัณฑ์ ฉบับนี้ สรุปรจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัดไทรใหญ่หลวง จังหวัดลำปาง ระหว่างวันที่ 3 – 5 กุมภาพันธ์ 2549 กองบรรณาธิการเล็งเห็นว่าเนื้อหาของการประชุมเชิงปฏิบัติการจะยังประโยชน์ต่อผู้ทำงานด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป

ประลองยุทธ์

©บูรพาไม่แพ้

หลังจากผู้อ่านที่รักสะสมวิทยายุทธมา 6 ฉบับแล้ว วันนี้เราขอทำประลองยุทธ์กันหน่อย แค่ว่าท่านบรรดาจอมยุทธ์ทั้งหลาย จับคู่ชื่อพิพิธภัณฑทางซ้ายมือกับจังหวัดที่ตั้งทางด้านขวาให้ถูกต้อง

หากท่านจอมยุทธ์มั่นใจแล้ว ส่งคำตอบ(ที่ถูกต้อง) มาทางจดหมายหรืออีเมล spooknik@gmail.com ภายในวันที่ **31 กรกฎาคม 2549** นี้ จอมยุทธ์ผู้โชคดีและตอบถูก 5 ท่าน จะได้รับ เคล็ดวิชา “ลูกสาวพิพิธภัณฑ” ของคุณพรศิริ บุรณเขตต์ ไปนอนอ่านเล่นที่บ้านคนละหนึ่งเล่ม ประกาศชื่อจ้าวยุทธจักร ผู้โชคดีพร้อมกับคำเฉลย ในฉบับหน้าจ้า

อะไรคือ กบอะไร?

- ก. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดเขากระโดน A เชียงใหม่
- ข. พิพิธภัณฑสถานก่อนประวัติศาสตร์บ้านบึงสา B น่าน
- ค. พิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านปะอาว C สมุทรสงคราม
- ง. พิพิธภัณฑสถานบ้านก้อดสวรรค์ทันใจ D ระยอง
- จ. พิพิธภัณฑสถานไทยเขิน วัดสันกำแพงปลา E อุบลราชธานี
- ฉ. พิพิธภัณฑสถานบ้านเขาอีสาร F สกลนคร

หนังสือ...พิพิธภัณฑ

หนังสือใหญ่วัดบ้านดอน

ชีวลีทิพย์ บุญเกียรติ(บรรณาธิการ)/ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร/2549
/650 บาท

หนังสือเล่มแรกที่รวมภาพของหนังสือวัดบ้านดอนจากคลังสะสมชุดเดิม และชุดที่สร้างขึ้นใหม่กว่า 80 ตัว พร้อมคำบรรยายภาพที่นำมาจาก บทพากย์ดั้งเดิมของศิลปินท้องถิ่น หนังสือยังฉายภาพความเป็นมา เป็นไปของคณะหนังสือใหญ่ วัดบ้านดอน มรดกชิ้นครู หนึ่งในสามคณะ ที่ยังเหลืออยู่ในประเทศไทย จัดพิมพ์อย่างสวยงาม สีสีทั้งเล่ม

ของเล่น...ความหมายที่มากกว่า

กระบวนการและเทคนิคการพลิกฟื้นศิลปะชุมชน

รุ่งนภา สุขมล (กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ จ.เชียงราย)/ โครงการเสริมสร้าง
การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)/2548/120 บาท

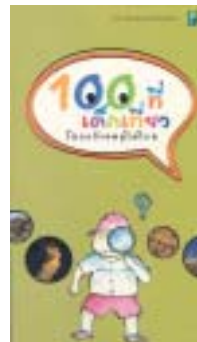
ใครว่าคนเฒ่าคนแก่ไร่เรี่ยวแรงหมดพลังสร้างสรรค์ หลังอ่านหนังสือ เล่มนี้ คงต้องคิดใหม่ เมื่อผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากการประดิษฐ์และผลิตของเล่นจาก ภูมิปัญญาของคนเฒ่าคนแก่ ที่ชุมชนป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

ที่กลายเป็นกิจกรรมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และทำให้คนในชุมชนหลายวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ความสำเร็จที่น่าภาคภูมิใจดังกล่าวยังนำไปสู่ การก่อตั้ง “พิพิธภัณฑที่เล่นได้” อีกด้วย

100 ที่เด็กเที่ยว: โลกกว้างอยู่ไม่ไกล

กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์แปลน ริตเตอร์ส/สำนักพิมพ์แปลน
ริตเตอร์ส/2547/295 บาท

ห้องเรียนของเด็กๆ คงไม่ได้จำกัดแค่เพียงในโรงเรียน หากแต่สิ่งแวดล้อม รอบตัวทั้งชุมชนและธรรมชาติ เป็นอีกแหล่งเรียนรู้ที่มีพลัง หนังสือเล่มนี้ คิดสรรแหล่งเรียนรู้หลากหลายจำนวน 100 แห่ง ทั้ง พิพิธภัณฑ วัต วิ่ง ตลาด ห้างสมุด หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง จุดประกายแนวทางการสร้างสรรค์กิจกรรมนอก ห้องเรียนสำหรับครูและผู้สนใจ

คมคิด...สะกิดใจ

“ผมไม่กล้าบอกว่าเป็นบัวระดับไหน ถ้าบอกว่า
เป็น**บัวพินนา** เกิดมันเข้าขึ้นมา สิ่งที่เจ็บที่สุด
ของข้าที่สุดก็คือ **ขุมชน** ผมขอ เป็น**กบ**
ดีกว่า กบมันแปลงเสียงได้ ถ้าเกิดมันเจ็บมัน
ก็แปลงเสียงออก ถ้าดอกบัวมันขำมันไม่สามารถ
แปลงเสียงได้ ผมว่า...เป็น**กบดีกว่า** ไม่อยาก
เป็น **ดอกบัว**”

ทรงศักดิ์ แก้วมูล
ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดไทรคันทรวง
จังหวัดลำปาง

ขอเชิญส่งข่าวแนะนำพิพิธภัณฑ์ กิจกรรม และเรื่องราวเกี่ยวกับของสะสมชิ้นสำคัญ ฯลฯ
เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ที่
โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170
โทรศัพท์ 0-2880-9429 ต่อ 3506 โทรสาร 0-2880-9332
e-mail : academic@sac.or.th หรือ www.sac.or.th
(กองบรรณาธิการขออนุญาตเก็บความหรือตัดทอนเนื้อหาของบางข่าว
บทความ หรืออื่นๆ ที่ท่านส่งมา เนื่องจากจำนวนหน้ากระดาษที่จำกัด)

สารบัญ

- บทบรรณาธิการ 3
- พิธีกรักพี่พี่ของถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน 5
- แนะนำ...พิธีกรักพี่ 13
- ข่าวสารชุมชนพิธีกรักพี่ 21
- เกียรติความรู้อพิธีกรักพี่ 24
- ประลองยุทธ์ 44
- ทนังลือ...พิธีกรักพี่ 46
- คมคิด...สะกิดใจ 47

จุดสารเพื่อชุมชนพิธีกรักพี่ จัดทำโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ

ที่ปรึกษา จัดการและพัฒนาทรัพยากรด้านวิทยาศาสตร์ (สวทช.) และ

ดร.ปรีดีตา ฉลิมเผ่า กออินเทกูล ผู้อำนวยการ

คุณวิมลดา ศิริพงษ์ ผศ.สุวรรณา เกียรติเกรเพชร รองผู้อำนวยการ

บรรณาธิการ ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ

กองบรรณาธิการ ปณิตา สระวาณี สรินยา คัมเือง ศิริพร ศรีสินธุ์ไธ

รูปเล่ม/พิสูจน์อักษร ศิวชัย นงพะวงษ์ ทิพย์วัลย์ เมธาราชบุรี

ประสานงาน สรียา บุญธรรม สมศักดิ์ แก้วนุช

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพฯ 10170

กรุณาสง

